

LÄRARHANDLEDNING
INNEHÅLLSFÖRTECKNING
version 1.1

Gunno Klingfors & Kulturkapital AB 2011/12

INNEHÅLL

INTRO DVD 11	3
DVD-SKIVAN	3
ÄMNESINTEGRATION	3
1 INLEDNING	4
MATERIAL	4
UTVÄRDERINGSFRÅGOR	4
2 LJUDLÄRA LJUDKÄLLA HÖRSEL	5
MATERIAL	5
2-1 LJUDLÄRA	5
2-2 LJUDKÄLLAN	5
2-3 SÅNGRÖSTEN	5
2-4 HÖRSELN	5
UTVÄRDERINGSFRÅGOR	5
3. MUSIKHISTORIA 1-5	7
MATERIAL	7
UTVÄRDERINGSFRÅGOR	7
3. MUSIKHISTORIA 6-8	9
MATERIAL	9
Gospel	9
Blues	10
Jazz	11
UTVÄRDERINGSFRÅGOR	12
4-13. NOTER - TEORI - ACKORDE	13
MUSIKSVENSKA	13
H eller B?	14
GRUNDSKALOR, GÖRSEL FUNKTIONER ETC	14
ANDRA ORD & BEGREPP	15
MATERIAL	15
UTVÄRDERINGSFRÅGOR	16
15. VAMMER (akordoljder)	18
16. TONLÖJDER/FREKVENSER	18
TIPS PÅ MUSIKFILMER	18
KAPITLOR (urval)	19

DEMO FÅR EJ SKRIVAS UT

INTRO DVD 11

INTRO är ett grundmaterial för musikämnet på grundskolans högsta-
dium och gymnasiet. Det är till stora delar light versioner av övriga
DVD-produktioner från Kulturkapital: fullversionerna kan användas för
fördjupning.

Vid sammanställningen har vi utgått från de olika läroplanen.

DVD-SKIVAN

Materialiet har organiserat i mappar som motsvarar lärobokens av-
snittsindelning och består av:

- Lärobok (PDF).
- Arbetsbok (PDF).
- Lärarhandledning inklusive förslag på utvärdering (PDF).
- 14 videofiler för datoruppspelning.
- 59 ljud/musikexempel i mp3-format.
- Grafik för datorvisning.
- 10 höjd/frekvens-affisch som kan mailas till yvickari, som tar 50-
100 för utskrift på höglanspapper i A3- eller A2-format.

ÄMNESINTEGRATION

Materialiet har utformats för att underlätta ämnesintegration, i första
hand med SO-ämnen (historia).

Dels för att SO-lärares har kunskaper som musiklejare saknar. Och dels
för att ämnesintegrationen ger eleven en bättre känsla för hur kulturytt-
ringar återspeglats i samhället.

Dessutom kan ämnesintegration höja musikämnets status.

1 INLEDNING

Bilderna på sidan 3 i läroboken kan användas som underlag för förklaringar och resonemang angående hur mycket som egentligen har förändrats vad gäller musik de senaste 5-10 000 åren.

MATERIAL

BETTY BOOP 7:20

Tecknad film med musik av Louis Armstrong från 1930-talet. Exempel på hur starkt musik kan påverka filmupplevelser.

Varför gör musik/ljud det tydligare och roligare att förstå tecknad film?

PIANO TOONERS 7:10

Räknas som en av de bästa Tom & Jerry-filmerna.

Vad i musiken driver den framåt? Varför?

FURTWANGLER 1942 9:31

William Furtwängler och Berlin-filharmonin spelar Ouvertyren till Wagners Walkürensångarna på en tysk arbetsplats (i Furtwänglers?) 1942 för att fira Hitlers födelsedag.

Nazisterna satsade på att få människor att lyssna på klassisk musik medan man försökte förbjuda jazz. Varför var detta viktigt för nazisterna? Även i demokrati vill man få människor att lyssna på klassisk musik. Varför?

UTVÄRDERINGSFRÅGOR

- Var det människor som uppfann/upptäckte musik?
- Människan har varit på med musik i tiotusentals år. Långt innan man kunde bygga hjul, läsa/skriva och använda hästar. Vad tror Du det beror på?
- Vad betyder ordet musik?
- Varför tror Du man brukade kalla musik för "spel" och "lek" förr i världen?
- Varför vill makthavare så gärna kontrollera hur musik låter och vad människor lyssnar på? Att man vill stoppa vissa texter är lätt att förstå, men varför vill man kontrollera själva musiken?

2 LJUDLÄRA LJUDKÄLLA HÖRSEL

Detta avsnitt bygger på DVD 3, och innehåller det absolut nödvändigaste. Se vidare DVD 3 för mer utförliga förklaringar och övninggångar.

MATERIAL

Lärobokens grafik för datorvisning.

2-1 LJUDLÄRA

TON & BRUS 1:16

(från DVD 3)

Kortfattat om vad ljud är och skillnaden mellan ton och brus.

TONHÖJD 2:56

(från DVD 3)

Om vad som bestämmer tonhöjden och örats omfång.

DELTONER 3:46

(från DVD 3)

Förklarar vad deltoner är och hur naturtonser uppstår.

LJUDSTYRKA 2:30

(från DVD 3)

Kortfattat om ljudstyrka och de orel

2-2 LJUDKÄLLAN

LJUDKÄLLAN 5:29

(från DVD 3)

Förklarar hur ljud ströms från olika typer av musikinstrument, inklusive sång (filmade studiorand

2-3 SÅN SOM ÖSTEN

KASTRALENER 1:00

(från DVD 3)

Om kastralängens historia. Inspelning av den siste europeiske kastraten från 1900-talets början.

2-4 HÖRSELN

HÖRSELN 1:10

(från DVD 3)

Intro till hur hörseln fungerar.

UTVÄRDERINGSFRÅGOR

- Vad är ljud?
- Hur uppkommer ljud?
- Vad krävs för att människan ska uppfatta ljud?
- Vad är frekvens?
- Förklara uttrycket $A^4 = 440 \text{ Hz}$?

- Vad är amplitud?
- Vad är en sammansatt ton?
- Vad är deltoner
- Berätta om naturtonsserien?
- Vad är decibel?
- Vad är Hertz?

- Vad menas med ljudkälla?
- Hur uppstår ljud på blåsinstrument?
- Hur uppstår ljud på stränginstrument?
- Hur länge har människan sjungit?

- Hur kan samhället påverka vem som sjunger och hur man sjunger.
- Vad går man efter när man delar in röster i olika typer?
- Räkna upp de vanligaste röstlägen, nedifrån och upp.
- Varför bör sångaren bestämma tonarten?

3. MUSIKHISTORIA 1-5

Musikhistoriematerialet är varierat för att kunna anpassas till olika behov, och är kortfattade sammanfattningar av DVD 1, 2 och 10. Där finns alltså fördjupningsmaterial.

Att ta upp källor och källkritik är viktigt, **eftersom vi idag inte vet hur musik kunde låta för 1000 år sedan**. För äldsta kända musikinspelningarna gjordes på 1880-talet – hur musik låt innan dess vet vi inte.

Traditionellt har källorna (noter, musikinstrument etc.) tolkats av klassiskt skolade musiker och forskare. Det är därför många tror att det bara fanns klassisk musik och lite folkslagmusik före 1900-talet.

Hade källorna i stället tolkats av jazz- eller rockmusiker hade vi haft en helt annan bild av musikhistorien.

En vanlig missuppfattning är att vår musikhistoria främst består av traderad musik. Det är inte alls så. Musik har i första hand **traderats** och **proviserats**. Noter har ingen större betydelse förrän låten fram i tiden, och har alltså spelat mindre roll än trädning (med undantag för klassisk musik). Dessa frågor berörs i de filmer från DVD 1 som följande.

Min egen syn är att man bör börja från allra första tiden. Det intresserar de flesta och sätter fantasin i rörelse. De är alla spåren av mänsklig verksamhet (förutom att överleva) handlar om smink/smycken, musik och sex. Det är befogat att fråga sig hur mycket som egentligen har förändrats.

Man bör framhålla att ny teknik kan ge många sanningar på ända, att det görs banbrytande upptäckter på löpande band. Vad gäller förhistorisk tid är det oerhört viktigt för lärare att uppdatera sig!

Jag anser att det viktigaste med musikhistoria är att eleven ska förstå de riktigt stora linjerna, koppla dem till allmän historia och förstå var man själv kommer in i handlingen.

Därför har materialet formats så kortfattat och överskådligt som möjligt. Läraren ska berätta och besvara frågor.

Avsnittet om musikhistoriedelen är en kortfattad överblick över hur man ska gå till väga för att förstå musikhistorien i klassiska sammanhang. Där förklaras de klassiska begreppen.

Att klassisk musikhistoria inte tas upp mer utförligt beror på att klassisk musik bara är en liten del av vår musikhistoria.

MATERIAL

BEATE TRILL 5:29
(DVD 1)

Visar vad som kan hända om framtidens forskare gör som nutidens när de tolkar Beatles.

BAROCKGOSPEL 9:21
(DVD 1)

Visar att gamla musikinstrument kan spelas på många olika sätt. Allt beror på den som spelar.

LACHRIMAE 2 4:18
(DVD 1)

Handlar om hur vanligt historie-förvanskning/förfalskning är, inom minst inom turistindustrin.

UTVÄRDERINGSFRÅGOR

- Vad är en historisk källa?
- Vilka källor kan musikhistoriker använda?
- Vad är källkritik?
- Varför är källkritik viktigt?
- Vilket är musikhistorikernas största problem?
- Hur länge har människan haft kontakt med musik?
- Vad tror du är anledningen till att människan började göra musik?
- Vem är den äldsta kända kompositören?
- Vad vet Du om världens äldsta musikinstrument?
- Vad har pilbågen med musikinstrument att göra?
- När uppfanns keyboard-instrument?
- När uppfanns pianot?
- Varifrån kommer stråkinstrument?
- När uppfanns fiol-instrumenten?
- När och varför uppfanns basinstrument?
- Vad innebär ackordisk musik?
- Hur gammal är ackordisk musik?
- Hur gamla är de äldsta västeuropiska kyrkorna?
- När uppfanns inspelningstekniken?
- När började man använda elektriska instrument och mikrofoner på allvar?
- När byggdes de första fungerande syntarna?

3. MUSIKHISTORIA 6-8

Del 3 handlar om gospel-, blues- och jazz-baserad musik (GBJ-musik) och dess historia.

Tyngdpunkten ligger på att visa att det är en självklar del av vår musikhistoria, eftersom Amerika blev en europeisk koloni fr.o.m. 1500-talet, när Amerika erövrades av européer.

Även här är det viktigt att förstå de långa utvecklingslinjerna, liksom den starka kopplingen till europeisk musikhistoria.

Många påstår att GBJ-musik är världens första "ungdomsmusik". I själva verket har det alltid funnits ungdomsmusik. Bach, Mozart och Beethoven var etablerade i 20-årsåldern, 1700-talets operasångare debuterade när de var 15-16 år gamla o.s.å.

I själva verket fick vi "modern musik" på 1900-talet, **eftersom med utvecklingen ökade radikalt mer än 30-faldigt**. Faktum är att det var det första århundradet där många musikbeslut togs av gamla människor (på 1700-talet såg man fortfarande som gammal när man fyllt 40).

I USA innebär *African American* att en person har afrikanskt påbrå från området **söder om Sahara**, oberoende av om den också har europeiskt eller indianskt påbrå. Hudfärgen avgör.

Begreppet **afro-amerikansk musik** är problematiskt. Det antyder att det finns "riktiga" amerikaner (vita bosättare från Europa) och afro-amerikaner (amerikaner med rötter i Afrika, söder om Sahara).

Vad ska då urbefolkningen (indianer) och nordafrikaner kallas?

Säger man "afro-amerikansk" bör man säga "euro-amerikansk", men det gör man inte.

Dessutom bygger "afro-amerikansk" musik på det europeiska musikspråk som etablerades på 1500-talet, på europeiska musikinstrument och musikformer etc. Och bl.a. kubansk och mexikansk musik verkar ha spelat större roll än man tidigare trott, medan det afrikanska inflytandet troligen överdrivits.

Det framgår inte av benämningen "afroamerikansk".

Begreppet gospel/blues/jazz-baserad musik (GBJ-musik) är neutralt och beskrivande – därför används det här.

MATERIAL

Att använda många musikexempel bifogats för att man ska kunna **höra** hur GBJ-musiken förändrats över de senaste 100 åren. Det är ett bra sätt att utveckla musikkunskan.

GOSPEL

The Unique Quartette
Mamma's Black Baby Boy
1893 (En av de äldsta barbershop-inspelningarna.)

The Male Quartet
The Camp Meeting Jubilee
1912 (Slagsen bild av hur det lät på slavtidens frälsningsmöten.)

Harry T. Burleigh
Go Down Moses
1912 (Spiritual sjungen av skolad svart sångare.)

Juanita "Arizona" Dranes
Lamb's Blood Has Washed Me Clean
1927

Golden Gate Quartet
Experimentella rytmiska arrangemang
1936

Golden Gate Quartet
Ur filmen *Hit The Road To Dreamland*
1942 (Rap och barbershop.)

Mahalia Jackson
Down by the riverside
 1950-talet (Första internationella gospel-stjärnan.)

Sister Rosetta Tharpe
Up above my head
 1950-talet (stilbildande sångerska och elgitarrist)

Claude Jeter & Swan Silvertones
Mary
 1959 (en av världens bästa gospelgrupper någonsin)

Rosetta Tharpe
This little light of mine
 ca 1960 (stilbildande sångerska och elgitarrist)

BLUES

Victor Military Band
Memphis Blues av WC Handy
 1914 (Den första blues-inspelningen.)

Marion Harris
Homesickness Blues
 1916 (En av de första bluesinspelningarna med sång; vit sångerska.)

Ciro's Club Coon Orchestra
St Louis Blues av WC Handy
 1917

Nora Bayes
Regretful Blues
 1918 (En av de första bluesinspelningarna med sång; vit sångerska)

DeFord Bailey
Pan American Blues
 1926 (hållar ett tåg med munspel)

Ma Rainey
Blues, oh blues
 1927 (Den första riktigt stora blues-stjärnan.)

Charley Patton
Mississippi Boveavil Blues
 1929 (Den första Delta-bluesstjärnan.)

Mamie Smith
Crazy Blues
 1920 (Den första bluesinspelningen med en svart sångerska)

Lucy Brown
My Daddy Rocks Me
 1922 (Första rock & roll-texten.)

Sylvester Weaver
Guitar rag
 1923 (Första inspelningen av blues-gitarr.)

Tampa Red & Georgia Tom (Thomas A. Dorsey)
It's Tight Like That
 1928 (Den första inspelade rock & roll-låten.)

Bessie Smith
Nobody wants you when you're down and out
 1929 Den stilbildande blues-sångerskan.)

The Memphis Jug Band
Move that thing
 1930 (Jugband)

Pete Johnson
Rocket Boat Blues
 1931 (Bluesklassiker.)

Robert Johnson
Sweet Home Chicago
 1936 (Bluesklassiker.)

Andrew Sisters
Boogie woogie bugle boogie
 1940 (En av de första pop blues-låtarna.)

Leadbelly
Take this hammer
 1945 (Klassisk blues/arbetsång.)

Louis Jordan Hot 5 Tympanys
Jumpin' with the New Stars
 1946 (Jump-blues.)

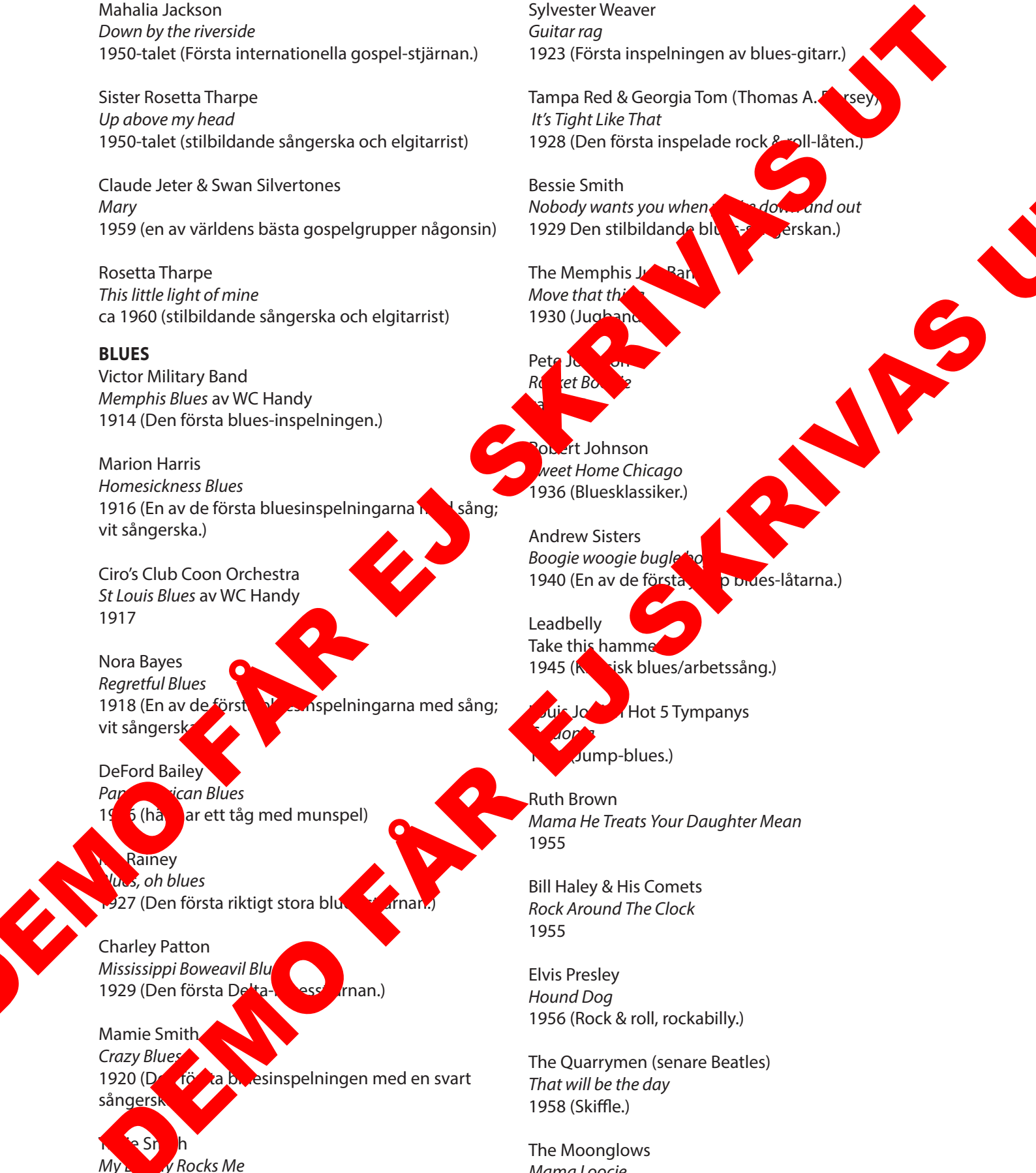
Ruth Brown
Mama He Treats Your Daughter Mean
 1955

Bill Haley & His Comets
Rock Around The Clock
 1955

Elvis Presley
Hound Dog
 1956 (Rock & roll, rockabilly.)

The Quarrymen (senare Beatles)
That will be the day
 1958 (Skiffle.)

The Moonglows
Mama Loochie
 1959 (Do-woop.)

Brook Benton Dinah Washington
Baby You've Got What It Takes
1960 (Typisk tidig R&B.)

Muddy Waters
Got my Mojo Workin'
1960-talet (Elektrifierad blues.)

Ray Charles
I Got A Woman
1965 (Räknas som den första soul-låten; gospel + R&B.)

The Beatles
All you need is love
1967

Jimi Hendrix
Wild thing
1967 (Psykedelsik rock.)

Pigmeat Markham
Here comes the judge
1968 (Första rapskivan med funk-kom + uppriktare.)

Aretha Franklin
Respect
1968 (Stockholm)

Led Zeppelin
Communication Breakdown
1969 (Hårdrock)

Aretha Franklin & Ray Charles
Ain't But the One
1971 (Soul/R&B.)

Aretha Franklin & Ray Charles
Coca Cola-reklam
1973 (Soul/R&B.)

Parliament
1976
Klassisk funk-promo

JAZZ

Eubie Blake
Charleston Rag
1899 (Komponerad 1899) och spelad (1969) av Eubie Blake.)

Scott Joplin
Maple Leaf Rag
1916 (Spelad av Joplin själv på pianorulle.)

The Original Dixieland Jass Band
Livery Stable Blues
1917 (Räknas som första jazzinspelningen efter som "jass" ingår i bandnamnet.)

Cab Calloway
Minnie the Moocher
1932(?)

Benny Goodmans storband
Sing Sing Sing
1937

Cab Calloway
Reefer Man
ca 1940 (Exempel på slap-bas.)

Glenn Miller's storband
Patricia
1941

Count Basie
Basie's Conversation
ca 1941 (Soundie, föregångare till musikvideo.)

Cab Calloway & Nicholas Brothers
Stepp
ca 1945

Dizzy Gillespie & Charlie Parker
Hot House
1952

MARTHA DAVIS
ca 1955 (Sångerska/pianist; skickligt, humoristiskt.)

Miles Davis
Cool Jazz Sound (film)
1959

Louis Armstrong
Basin Street Blues
1964 (Dixieland-jazz.)

Jimmy Smith
Who's afraid of Virginia Wolf?
1965 (Souljazz.)

Weather Report
Birdland
ca 1975 (Jazzrock.)

Tania Maria & Niels Henning Ørsted-Pedersen
Baião improvisado
1979

UTVÄRDERINGSFRÅGOR

- Hur kommer det sig att musik skapad i USA är en del av vår musik-historia?
- Vilka likheter finns mellan den musik som beskrivs i Mesopotamien för 4.500 år sedan och GBJ-musik?
- Vad betyder ordet gospel?
- Vad betyder ordet jazz/jass?
- Vad menas med bluestolva?
- Vad var typiskt för den första jazz-musik?
- Vad är en rytmsektion?
- Berätta om de första internationella blues-stjärnorna.
- Vad kallas de dominerande jazz-stilarna under 1920- och 30-talen?
- Varför anses Louis Armstrong ha varit så betydelsefull för jazz?
- Vad är det för skillnader mellan spirituals och gospel?
- På vilket sätt påverkades gospel R&B?
- Vad menas med elektrifierad blues?
- Vad är det för skillnad mellan R&B och R&R?
- Vem räknas som funkens skapare?
- Berätta om britisk beat-boom på 1960-talet.
- När slog CD:n och datorbaserad musikproduktion igenom?
- Varför har GBJ-musik ofta haft lågt status?

För mer info om bakgrunden till vår musik, se DVD 4 "All musik har samma historia" på www.kulturkapital.se.

4-13. NOTER - TEORI - ACKORD

Ett huvudproblem när man ska förklara hur vår musik byggs är musikspråket i sig. I många fall används urgamla ord som grekiska i de system de tillkom, men som idag spelat ut sin roll.

Orden gör att åtskilligt verkar svårare än vad de är (se exempelvis "diatonisk" nedan).

Det här beror på att vårt musiksysteem verkar ha sina rötter i **Mellanöstern**, där de första musikteoretiska orden skrevs för ca 4.500 år sedan.

Detta musiksysteem övertogs troligen av **antikens greker** drygt 2.000 senare, som bytte ut de grekiska orden mot grekiska ord.

När den kristna kyrkan började skapa sin musikteori under **medeltiden** var latin det självklara musikspråket. Man utgick från vad man trodde sig veta om grekiska musiksysteem, men tyvärr missuppfattade man många ord, inklusive ordet "musik".

Kyrkans musikspråk blev alltså en mix av gammal grekiska (som man ofta missförstod) och latin. Med det försökte man skapa ett musikspråk med rötter i Palestina (kyrkoskalorna kom troligen därifrån).

Nutidens musikertermer bygger på kyrkans grekiska/latinska musikspråk. **Gammala och ofta missförstådda orden är därför ofta behärskar är alltså grunden för vår tids terminologi.**

Saken blir inte bättre av att musiker som ofta struntar i att följa internationella överenskommelser (som olika beteckningar), och underlåter att komma överens om vilka ord/begrepp som ska användas. På pedagogutbildningar på svenska musikhögskolor är det inte ovanligt att olika lärare använder olika ord och begrepp...

MUSIKSVENSKA

Svenska är ett litet språk, så vi har alltid lånat in musikord. Idag dominerar USA och England internationellt musikliv, så engelska har blivit det internationella musikspråket. På samma sätt som grekiska, latin, italienska, franska och tyska tidigare varit.

Så det är naturligt att vi tar in engelska ord och begrepp. Så har vi alltid gjort – **musiksvenskan består mest av inlånade ord.**

Med tanke på den tekniska utvecklingen kommer troligen musiksvenskan att bli alltmer svengelsk. Vill man använda kvalificerade musikresurser på nätet är det i allmänhet engelska som gäller. Och om en svensk ska kunna ta del av en indisk eller lettisk musiksajt krävs en engelsk version. Nästan all musiklitteratur är på engelska etc.

Så kommer det att vara tills något annat musikspråk blir dominerande. Om kinesiska eller hindu blir framtidens musikspråk kommer vi att låna in asiatiska ord.

Men idag är det engelska som gäller.

H ELLER B?

I *Praktisk Musikteori* används B/Bess i stället för H/B eller H/Bess av följande skäl:

Vårt tonförråd utgår från stamtonerna som namnges med alfabetets första bokstäver A–B–C–D–E–F–G. Att använda H i stället för B gör systemet svårbegripligt (A–C–D–E–F–G).

Vi namnger sänkta toner genom att lägga på "b" eller "ess". Att göra undantag för en ton (H/B) skapar förvirring. Ur det perspektivet är det äldre svenska H/Bess mer konsekvent.

Vårt system bygger på dur/moll-induktionen. H/B kommer från en tid när tonförrådet organiserades på andra sätt.

Engelska är det dominerande musikspråket. Där används B/B^b (flat), så är det de beteckningarna som i allmänhet används i noter, läroböcker, tekniska manualer etc. Det framstår som ologiskt för våra unga människor tonnamn som är på väg att bytas ut och som inte fungerar i deras musikvärklighet.

Få musikfrågor har vällat så het debatt de senaste åren som frågan om huruvida man ska använda H eller B. Hur kan det vara en så het fråga?

Svaret ligger nog att det inte handlar så mycket om tecken på sig – det är en symbolfråga.

Att använda H är en del av den tyskspråkiga klassiska musiktraditionen. Men det musikliv efter tysk förebild som var målet för 1900-talets svenska musikpolitik är inte längre relevant. Målet med musikämnet är inte längre att lära eleverna att tycka om klassisk musik. Klassisk musik har blivit en musikgenre bland andra, och klassisk musikutbildning har fått hård konkurrens av utbildningar med inriktning på jazz/rockmusik, bl.a. eftersom majoriteten av oss är intresserade av improviserad musik.

Eftersom de läromedel och metoder som finns för improvisationsbaserad musik oftast kommer från engelsktalande länder, har det här med tyska eller engelska influenser blivit en symbol för klassisk (tyska) kontra improvisationsbaserad (engelska) musik.

GRUNDSKALOR, GRUNDFUNKTIONER ETC

Idag används två grundsystem. **Det klassiska systemet** utgår från två skalor per tonart (dur och moll) och begreppen konsonans och dissonans har en central roll. Detta system är ganska nytt (slutet av 1800-talet).

Jazz-systemet utgår från 7 grundskalor per tonart (kyrkoskalor, modes/modus). Där pratar man om ackordfärgningar i stället för om konsonans/dissonans. Systemet bygger på medeltida musikteori och är alltså mycket äldre och mer historiskt adekvat än det klassiska systemet, som bara fungerar fullt ut på traditionell klassisk musik från 1700-talets slut till 1900-talets början.

Grundskalor; kyrkoskalorna i C-dur

Jonisk : C–D–E–F–G–A–B–C

Dorisk: D–E–F–G–A–B–C–D

Frygisk: E–F–G–A–B–C–D–E

Lydisk: F–G–A–B–C–D–E–F

Mixolydisk: G–A–B–C–D–E–F–G

Aeolisk: A–B–C–D–E–F–G–A

Lokrisk: B–C–D–E–F–G–A–B

Grund ackorden i C-dur (jonisk)

C–E–G = C

D–F–A = Dm

E–G–B = Em

F–A–C = F

G–B–D = G

A–C–E = Am

B–D–F = B^{dim}

De två systemen har olika syften. Det klassiska systemet är ett analysystem för viss noterad musik. Jazzsystemet vill underlätta för den som vill improvisera och göra egen musik. Det förra är teoretiskt, det andra mer praktiskt.

Gemensamt för systemen är dock musikleäran, inklusive ackordlära, notskrifter etc. Båda systemen vilar på de grundbegrepp för ackordfunktioner som skapades av fransmannen Jean-Philippe Rameau 1726: tonika, subdominant och dominant.

Här används följande begrepp.

Grundskalor: de 7 skalor som kan bildas av 7-tonsskalans toner. Även om skalorna består av samma toner låter de olika beroende på att mixen av hela/halva tonsteg är olika i varje skala. Dessa skalor kallas kyrkoskalor eller modes/moduler. Den klassiska teologin härrör från den joniska (dur) och aeoliska (moll) skalan.

Grundackord: de 7 ackorden (treklanger) som kan bildas av en 7-tonsskala.

Grundfunktioner: de grundackordens (se ovan) funktioner: tonika, subdominantiska och dominantiska.

Grundintervall: 7-tonsskalans intervall (inkluderar ringingar), d.v.s. intervallen 1–8. Intervallen 9–13 kallas **analoga intervall** eftersom de motsvarar intervallen 2–6 + 1 oktav.

ANDRA ORD & BEGREPP

½ & 1 används som symboler för halvt respektive helt tonsteg i intervall. Syftet är att göra det enkelt att hitta intervall på ett keyboard. En stor ters 4 x ½, en liten ters = 3 x ½ o.s.v.

Ackordbeteckningar i ackordnotskrift används i stället för det missvisande ackordanalys. Ackordbeteckningarna är ingen analys (undersökning) och visar inga funktioner. De är bara symboler för ackord.

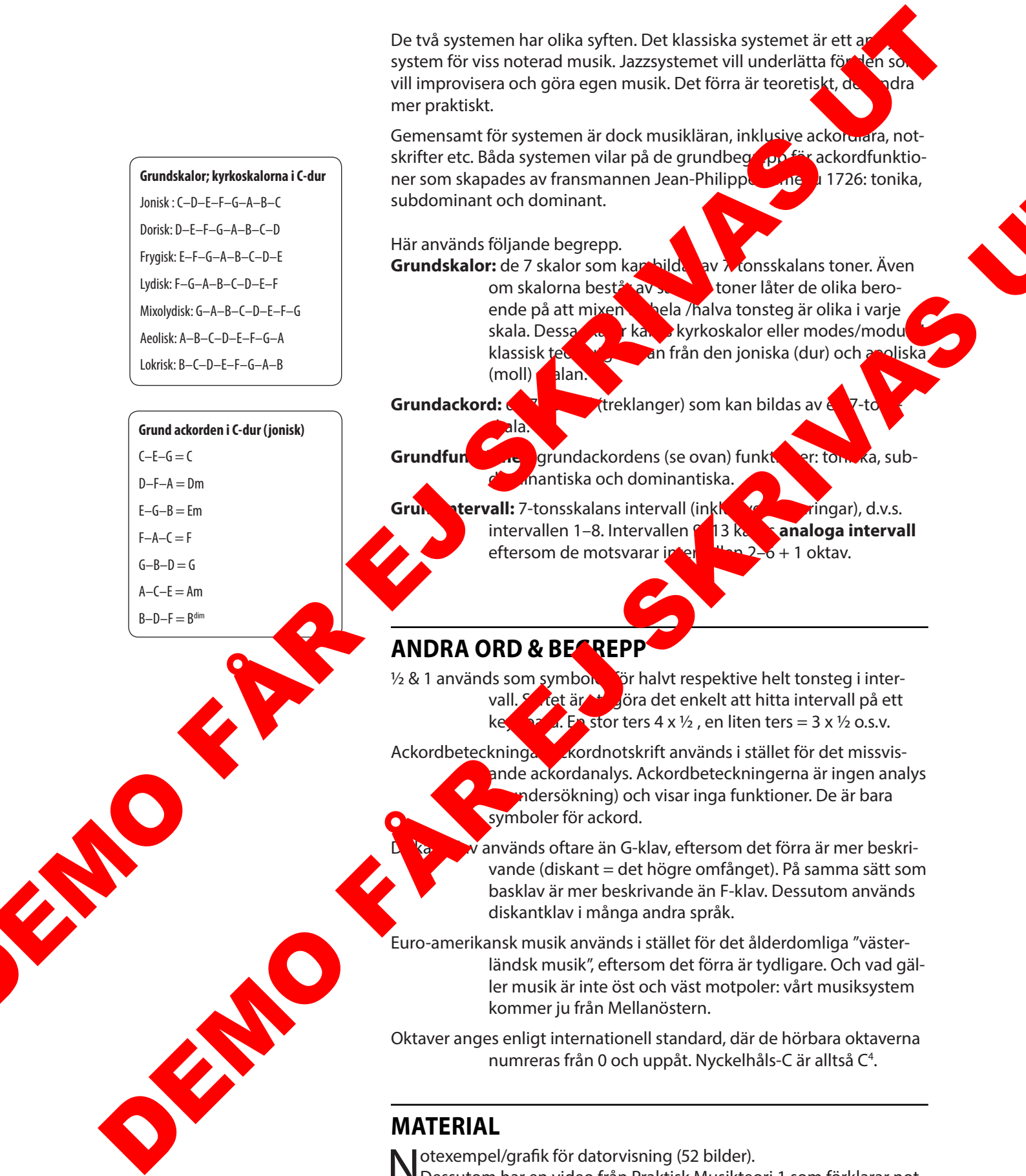
Diskantklav används oftare än G-klav, eftersom det förra är mer beskrivande (diskant = det högre omfånget). På samma sätt som basklav är mer beskrivande än F-klav. Dessutom används diskantklav i många andra språk.

Euro-amerikansk musik används i stället för det ålderdomliga "västerländsk musik", eftersom det förra är tydligare. Och vad gäller musik är inte öst och väst motpoler: vårt musiksysteem kommer ju från Mellanöstern.

Oktaver anges enligt internationell standard, där de hörbara oktaverna numreras från 0 och uppåt. Nyckelhåls-C är alltså C⁴.

MATERIAL

Notexempel/grafik för datorvisning (52 bilder). Dessutom har en video från Praktisk Musikteori 1 som förklarar notlinjerna bifogats som exempel.

UTVÄRDERINGSFRÅGOR

- Hur länge har det funnits notskrift?
  - Var skapades de första notskrifterna?
  - Varför skapades notskrift?
  - Vad menas med trädning (att lära sig på geländet)?
  - Vad är det för skillnad mellan trädning och betona?
  - Vad innebär improvisation?
-
- Vad menas med stamtoner?
  - Varför finns det just 7 stamtoner?
  - Hur fungerar klaver?
  - Vad betyder ordet klav?
  - Vad kallas de vanliga klavererna?
-
- Vad betyder ordet okta?
  - Vad kallas avståndet mellan två tonhöjder?
  - Vad är det för skillnad mellan två oktaver?
  - Beskriv skillnaden mellan tonerna i ett oktavintervall.
  - Vad menas med uttrycket "att oktavera"?
  - Vad är en hjälplinje?
  - Varför används hjälplinjer?
-
- Hur påverkar b-förtecken en not?
  - Hur påverkar #-förtecken en not?
  - Hur påverkar återställningsförtecken en not?
-
- Vad är en skala? Vad betyder ordet?
  - Vad är poängen med skolor?
  - Vad menas med kromatisk skala?
  - Hur många toner innehåller en kromatisk skala?
  - Vad menas med heltonsskala?
  - Hur många toner innehåller en heltonsskala?
-
- Vad menas med diatonisk skala?
  - Hur många toner har en durskala?
  - Hur många toner har en mollskala?
  - Vad är skillnaden mellan dur- och mollskalor?
  - Vad är en jonisk skala?
  - Vad är en aeolisk skala?
-
- Vad innebär fasta förtecken?
  - Vad är en tonart?
  - Hur ser man vilken tonart ett stycke går i?
  - Hur många tonarter finns på ett keyboard?
-
- Vad är ett intervall i musiksammanhang?
  - Hur får man fram grundintervallen?
  - Vad menas med analoga intervall?
-
- Vad menas med regelbundna betoningar?
  - Vad är ett taktslag?
  - Vad menas med taktstreck?

- Vad är en taktartsbeteckning?
- Vad betyder taktartsbeteckningen 4/4?

- Vad menas med tempo?
- Vad betyder ordet tempo?
- Vad betyder BPM?
- Vad är en metronom; hur fungerar den?

DEMO FÅR EJ SKRIVAS UT

DEMO FÅR EJ SKRIVAS UT

15. VAMPER (ACKORDFÖLJDER)

Sedan 1500-talet har vampper varit självklar utgångspunkt för den som vill lära sig att improvisera och göra egen musik. Därför bifogas några av de vanligaste vamperna från 1500-talet och framåt. En utmärkt utgångspunkt för eget improviserande.

16. TONHÖJDER/TAKVENSER

Bilden innehåller det mesta som du behöver veta om tonhöjder och hur de noteras.

Bilden har bifogats i formen som kan skrivas ut som affisch i A3-format. Det kostar ca 50-100,- på högglanspapper om man beställer på nätet.

TIPS PÅ MUSIKFILMER

- King of Jazz 1930 (Paul Whiteman och många tidiga jazzstjärnor)
- Sunny Weather 1943 (Fats Waller, Lena Horne, Cab Calloway m.fl.)
- Jammin' the Blues 1944 (Lester Young, Barney Kessel m.fl.)
- Rock Rock Rock 1956 (DJ Alan Freed och flera av 1950-talets största R&R- och R&B-stjärnor.)
- Jailhouse Rock 1957 (Elvis Presley)
- King Creole 1958 (Elvis Presley)
- Jazz on a Summers Day 1958 (dokumentär med bl.a. Chuck Berry)
- A Hard Day's Night 1964 (The Beatles)
- Help 1965 (The Beatles)
- Woodstock 1969 (många rockbluesstjärnor)
- American Graffiti 1973
- Jimi Hendrix 1973 (dokumentär)
- Leadbelly 1976 (Leadbelly)
- Hot Wax 1977 (om DJ Alan Freed)
- The Fast Waltz 1978 (The Band med rockbluesstjärnor)
- The Great Rock & roll Swindle 1979 (Sex Pistols)
- The Last of the Blue Devils 1979 ((många bluesstjärnor)
- The Blues Brothers 1980 (Ray Charles, John Lee Hooker, Aretha Franklin, James Brown m.fl.)
- This is Spinal Tap 1983 (Heavy Metal)
- The Commitments 1991
- Bluesland: A Portrait In American Music 1993 (många bluesstjärnor)
- B.B. King: The Blues Summit - Blues Movie 1995 (många bluesstjärnor)
- The History of Gospel Music 1996 (dokumentär).

Se dessutom serien *This is DVD Jazz* med bl.a. konsertfilmer med de flesta från Louis Armstrong till Norah Jones.

KÄLLOR (URVAL)

Huvudkällor är Grove Music Online 2010 och Sohlmans Musikikon 1975-79.

Benestad, Finn: Musik och tanke [1978]
ISBN 91-29-50581

Bennett, Joe: Musiktheorie [2006]
ISBN 3-86543-049-X

Berghorn/Hattstein: Världshistorien ord och bild [2006] ISBN 978-91-1-302373-1

Bunch/Hellemans: The History of Science and Technology [2004]
ISBN 0-618-22123-9

Burkholder/Grout/Palisca: A History of Western Music (8:e upplagan) [2010]
ISBN 978-0-393-93125-5

Broughton, Viv: Too close to heaven – the illustrated history of gospel musik [1996]
ISBN-1-90056-004-4

Cottier, Janine: Ugarit i Syrien – där föddes alfabetet för 3 000 år sedan. Artikel i Allt om Vetenskap – De historiska äventyren och upptäckterna 2009 sid. 94-100

Darden, Robert: People get ready! A new history of black gospel music [2004]
ISBN 0-8041-152-3

Everett, Susan: A history of slavery [2006]
ISBN 13-978-1-55521-768-6

Fredholm, Lotta: Vår utdöda släkting väcks till liv [2009] Artikel i Forskning & Utveckling 2009:5 sid. 12-20

Gregory, Hugh: A century of pop [2006?]
ISBN 13: 978-0-753714-75-1

Harrison, Mark: Stuff good piano players should know [2008]
ISBN 978-1-4234-2781-0

Harrison, Mark: The pop piano book [1998/4]
ISBN 0-7935-9878-8

Högnäs, Sten: Idéernas historia en översikt [2003]
ISBN 91-894-1492-x

Holland, Tom: Tusenåstriften – hur Kristendomen segrade i Europa [2008]
ISBN 978-91-71-12382-8

Jones/Ereife: Barbarerna – romarrikets historia ur de erövrade folkens perspektiv [2006]
ISBN 91-85703-28-9

Kramer-Müller, Axel: Jazz & Pop Harmonienlehre 1999 ISBN 978-3-8024-0349-9

Keenan, Alan: The chronicle of classical music [2000] ISBN 0-500-28213-7

Klingfors, Gunno: retro.nu [2003]
ISBN 47-05152-3

Kramarz, Volkmar: Die Popformeln – Die Harmoniemodelle [2006]
ISBN 978-3-8024-0552-5

Laurie/Schneider/Adams: A history of western art [1997] ISBN 0-697-28782-3

Levine, Mark: The Jazz Theory Book [1995]
ISBN 978-1-8832-1704-4

Lindblad, Tomas: Ut ur Afrika: Jakten på människans urhem [2009] Artikel i Allt om Vetenskap – De historiska äventyren och upptäckterna 2009 sid. 28-35

Muir, Peter: Long Lost Blues: Popular Blues in America, 1850-1920 [2009]
ISBN-13: 978-0252076763

Nolgård, Daniel: Jazzpiano [2004]
ISBN 91-88316-19-4

- Rawlins/Bahha: Jazzology – the encyclopedia of jazz theory [2005]
ISBN 0-634-08678-2
- Rehding, Alexander: Hugo Riemann and the birth of modern musical notation [2003]
ISBN 0-521-82073-1
- Richards, Tim: Exploring Jazz Piano 1 [2005]
ISBN 978-1-902455-24-2
- Roberts, J.M.: Modern history from the european age to the new global era [2007]
ISBN 978-1-84483-452-5
- Rolf, Julia (editor): Blues – The complete story [2006]
ISBN: 978-1-84451-812-8
- Rolf, Julia (editor): Jazz – The complete story [2007]
ISBN: 978-1-84451-566-0
- Rowley, Gill red: The book of music [1995]
ISBN 1-57715-037-6
- Santisi, Ray: Berklee jazz piano [1993]
ISBN 978-0-87639-114-4
- Sassoon, Donald: The culture of the Europeans [2006] ISBN 13: 978-0-00255879-2
- Shipton, Alyn: A new history of jazz [2007?]
ISBN 13: 978-0-00254-1789-3
- Taylor, Eric: The guide to music theory [2010]
ISBN 978-1-85472-446-5
- Valeo, John: Bebop Jazz Piano [2003]
ISBN 0-634-03353-0
- Vidal-Naret/Bertin: Atlas över mänsklighetens historia [1991]
ISBN 91-34-51102-4
- Wilander/Christner Riad: Ur hästens mun till europeiska urord återskapas med lingvistisk pale-ontologi. *Lingvistikforskning & Framsteg* 2009:5 sid. 42-51